

POLITINĖS FILOSOFIJOS IR POLITIKOS MOKSLO SANTYKIO TYRIMAS

M. Stoškaus disertacijos gynimas

Besibaigiant 2011 metams, gruodžio 16 d. Vilniaus universiteto Filosofijos katedros doktorantas Mindaugas Stoškus apgynė daktaro disertaciją *Politinės filosofijos ir politikos mokslo santykis: Leo Strausso argumentų analizė* (mokslinis vadovas – prof. Evaldas Nekrašas, konsultantas – prof. Alvydas Jokubaitis).

Pristatydamas disertaciją Stoškus visų pirma pažymėjo, jog susitelkti į politinės filosofijos ir politikos mokslo problemą paskatino Filosofijos fakultete baigtos bakalauro bei Tarptautinių santykių ir politikos mokslų institute – magistro studijos (kaip vėliau pasakė disertacijos vadovas prof. Nekrašas, disertacijos tema iš tiesų idealiai atitinka disertanto įgytą išsilavinimą). Pasak disertanto, Leo Straussas, vienas pirmųjų mąstytojų, tyrinėjusių šių disciplinų santykio problematiką, Lietuvoje moksliskai išsamiau nenagrinėtas, o tarptautinėje bendruomenėje, nors nemažai tyrinėtas, analizuojamas veikiau paskirais nuostatų į politikos mokslą ir politinę filosofiją klausimais. Mindaugas Stoškus savo tyrimui kėlė tokius uždavinius: išsiaiškinti 1) kokiomis pamatinėmis moderniosios politinės filosofijos prielaidomis remiasi politikos mokslas; 2) kaip formavosi nauja politikos mokslo disciplina, kaip vyko jos institucionalizavimo procesai ir kaip susiklostė politikos mokslo santykio su politine filosofija raida; 3) ar Straussui pavyko nuosekliai pagrįsti politinės filosofijos reikšmingumą tiek politikos mokslui, tiek visai filosofijai.

Pirmoji iš dviejų pagrindinių disertacijos dalių skirta politikos mokslo susiformavimo filosofinių prielaidų ir atsiskyrimo nuo politinės filosofijos analizei, taip pat aptariami politikos mokslo institucionalizavimo ir santykio su politine filosofija raidos procesai. Ši dalis baigiama svarbiausių politinės filosofijos ir politikos mokslo skirtumų bei keleto panašumų apžvalga. Autorius grindžia išvadą, jog pamatinės politikos mokslo nuostatos remiasi tiek tam tikromis moderniosios politinės filosofijos, tiek Apšvietos ir pozityvizmo idėjomis.

Antrojoje disertacijos dalyje Stoškus analizuoja Strausso idėjas apie politikos mokslo ribas ir politinės filosofijos išskirtinumą, aptaria Strausso filosofijai reikšmingą teologinę-politinę problemą. Čia nagrinėjami trys pagrindiniai Strausso įvardyti politikos mokslo trūkumai: Maxui Weberiui priskiriamas faktų ir vertybių atskyrimo įtvirtinimas socialiniuose moksluose, griežto metodiskumo apžavai, nutolinantys nuo politinės patirties arba politinio supratimo padiktuoto žinojimo, bei istoristinis požiūris į pažinimą (pristatymo metu disertantas, atsižvelgdamas į disertacijos oponentės prof. Jūratės Rubavičienės pastabą, istoricizmo terminą pakeitė istorizmo sąvoka), diskredituojantis Strausso filosofijoje pamatinę laikomą prigimtines teisės idėją. Disertacijoje nagrinėjami Strausso išskleidžiami pamatinių politikos mokslo nuostatų prieštaravimai ir pavojingos implikacijos – filosofijos

ir mokslinio pažinimo diskreditavimas ir svarbiausių politinių problemų supratimo iškreipimas. Disertanto vertinimu, Strausso politikos mokslo samprata tinkamai atspindi biheivioristiškai orientuotą politikos mokslo kryptį, tačiau mąstytojas išleidžia iš akių tas politikos mokslo koncepcijas, kurios neatmeta ikimokslinio pasaulio supratimo, tad jo koncepcija nepagrįstai unifikuoja ir supaprastina.

Antrosios dalies pabaigoje Strausso siūlomos politinės filosofijos alternatyvos aptarimas perauga į teologinės-politinės problemos analizę, pasak disertanto, atskleidžiančią ne tik ypatingą politinės filosofijos reikšmę visai filosofijai, bet ir padedančią geriau suprasti įtampas, kylančias iš politinės filosofijos ir politikos mokslo santykio, specifškumą. Disertacijoje teigiama, jog, Strausso įsitikinimu, politinė filosofija, kitaip nei politikos mokslas, tyrinėja pamatinius politikos aspektus ir reikšmingiausias politines problemas, bei daroma išvada, jog politinė filosofija Straussui apskritai yra reikšmingiausia filosofijos dalis, tyrinėjanti tas sąlygas, kurios daro įmanomą filosofijos egzistavimą, o šią reikšmę geriausiai atskleidžia teologinė-politinė problema. Pristatydamas disertaciją Stoškus taip pat pastebėjo, kad, jo nuomone, įtampa tarp politinės filosofijos ir politikos mokslo abiem disciplinoms tam tikra prasme išėjo į naudą.

Visi disertacijos gynimo metu kalbėję posėdžio dalyviai – tarybos pirmininkas prof. Bronius Kuzmickas, oficialieji oponentai prof. Jūratė Rubavičienė, doc. Nerijus Milerius, taip pat tarybos nariai prof. Dalius Jonkus, prof. Vytautas Radžvilas, prof. Evaldas Nekrašas bei prof. Alvydas Jokubaitis – vieningai konstatavo Mindaugo Stoškaus disertacijos mokslinį naujumą bei aktualumą. Disertanto mokslinis vadovas Nekrašas pažymėjo, kad darbe nagrinėjama

fundamentali, visuose socialiniuose moksluose aptinkama tarpdisciplininė problema, kelianti metodologijos klausimus ir galinti transformuotis į mažiausiai porą galimų ginti Filosofijos fakultete disertacijų, nagrinėjančių filosofijos ir save autonomizuojančio socialinio mokslo santykį (pvz., socialinės filosofijos ir sociologijos) ir kad disertantas yra pirmasis Lietuvoje, ėmėsis nagrinėti tokio pobūdžio problemą.

Keletas tarybos narių atkreipė dėmesį į išskirtinį disertacijos teksto sklandumą, o Nekrašas prisipažino, jog jam buvo malonu dar kartą perskaityti disertacijos tekstą, ir pridūrė: kaip liudija jo patirtis, darbo vadovai retai su malonumu skaito savo vadovautų doktorantų disertacijas prieš pat gynimą. Pasak vieno iš oficialiųjų oponentų Mileriaus, disertantas preciziškai suformulavo tikslus, uždavinius, ginamus teiginius, o išvadose taupiai, bet korektiškai apibendrina tyrimo rezultatus ir puikiai įvaldė disertacijos žanrą ne pasiduodamas tyrimo mežiagos diktatui, o efektyviai ją suvaldydamas.

Kita vertus, Milerius teigė susidaręs įspūdis, kad kai kurie disertacijoje išsikelti tikslai ir uždaviniai disertantui yra per lengvi, t. y. Stoškus sprendęs uždavinius, kuriuose negali paslysti, o disertacijos nebūtų sugadinę ambicingesni siekiai. Kiek vėliau kalbėjęs Jokubaitis pritarė šiam įspūdžiui ir pridūrė, jog iššūkio, verčiančio ieškoti to, ko negali rasti „padėto“, bei didelio, kitų dar neišspręsto analitinio uždavinio nebuvimas darosi „Vilniaus liga“. Anot jo, pirmąją disertacijos dalį būtų galima išimti (juo labiau kad ji nebūtų patikusi ir Leo Straussui) ir susitelkti prie originalesnės antrosios dalies, kurioje vertėtų giliau panagrinėti teologinę-politinę problemą.

Aptardami disertacijos trūkumus, oficialieji disertacijos oponentai Rubavičienė bei Milerius taip pat pasigedo Strausso politinės

filosofijos lokalizavimo XX a. socialinės politinės filosofijos kontekste. Pasigesta ir Strausso politinių reiškinių kaip socialinių fenomenų tyrimo sampratos sąsajos su ją veikusiu Husserlio fenomenologiniu metodu. Rubavičienei pritrūko disertanto dėmesio Weberiui. Pasak jos, išsamesnė analizė būtų galėjusi transformuoti šio mąstytojo įtakos Straussui konstataciją į koncepcijų priešpriešą ir sukurti intelektualinę intrigą. Atsakydamas į šias pastabas, Stoškus su jomis sutiko iš dalies, paaiškindamas, jog Strausso santykis su tokiais jo idėjų šaltiniais kaip Weberis, Husserlis ar Heideggeris yra pernelyg komplikotas ir šių klausimų tyrinėjimas būtų peržengęs disertacijos ribas. Kiek vėliau Jonkus teigė, kad išsamesnis Strausso politinės koncepcijos logikos ir Husserlio fenomenologinio metodo paralelių nagrinėjimas būtų jau tolesni tyrinėjimai, ir sutiko, kad disertantui verta tai pasilikti kaip atvirą klausimą ateičiai. Kita vertus, pernelyg bendroje pirmojoje disertacijos dalyje Jonkus pasigedo išsamesnio pozityvizmo ir biheivorizmo įtakos politikos mokslo formavimuisi tyrimo.

Svarstant disertaciją buvo pareikšta įvairių pastabų ir su jų dauguma disertantas sutiko. Jis sutiko ir su pastaba dėl pirmojoje disertacijos dalyje skiriamo pernelyg didelio dėmesio politikos mokslo institucionalizavimo ir raidos analizei, tačiau paaiškino, jog tai nagrinėjančiu poskyriu siekė atskleisti politikos mokslo įvairialypiškumą, leidžiantį kritikuoti Strausso požiūrį į šią discipliną kaip „monolitišką“.

Kadangi buvo iškeltas dviejų disertacijos dalių sąsajos klausimas, mokslinės diskusijos metu disertacijos vadovas atkreipė dėme-

sį, jog galbūt disertacijos pavadinimas buvo suprastas ne visiškai tiksliai ir oponentai pasigedo Strausso ir idėjinių pirmtakų santykio aiškinimo manydami, jog tai disertacija apie Leo Straussą. Pasak Nekrašo, disertacijos pavadinimas rodo, kad darbe pagrindinis dėmesys skiriamas politinės filosofijos ir politikos mokslo santykio analizei. Rubavičienei pasiūlius keisti pavadinime pavartotą dvitaškį jungtuku *ir*, kilo trumpa disertacijos pavadinimo dalių lygiavertiškumo klausimo aptartis ir diskusija dėl sintaksinės filosofinės dvitaškio reikšmės (ar po jo išskiriamas tik siaurinant, ar esmingesnis aspektas).

Posėdyje buvo iškeltas ir Strausso pavardės tarimo klausimas. Anot Jokubaičio, nuo 1958 m. įrašytose paskaitose į mąstytoją kreipiamasi „profesoriau Štrausai“, o Nekrašas pažymėjo, jog dauguma tų, kurie Straussą skaitė, o ne jo klausėsi, mąstytojo pavardę taria „Strosas“ pagal angliško tarimo taisykles.

Vytautas Radžvilas, atkreipęs dėmesį į disertanto ginamą teiginį, kad politikos mokslas buvo labiau naudingas nei žalingas politinei filosofijai, iškėlė klausimą, ar jis buvo tik intelektualinės konkurencijos iššūkis, paskatinęs savarankiškai atsinaujinti, ar ir intelektualinis tokio atsinaujinimo šaltinis. Disertantas atsakė, kad politikos mokslą galima laikyti tik intelektualinės konkurencijos iššūkiu, paskatinusiu politikos filosofus iškelti klausimą „kas yra politinė filosofija?“, vedantį prie fundamentalesnio klausimo „kas yra filosofija?“

Disertacijos gynimas buvo baigtas vieningu balsavimu už tai, kad Mindaugui Stoškui būtų suteiktas humanitarinių mokslų srities filosofijos krypties daktaro laipsnis.

Julija Tuleikytė